

MAYIS 2023

DEPREMİN ARDINDAN KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLARI

TÜRKİYE'DEKİ DEPREMLERİN ETKİSİ: KADIN VE KIZ
ÇOCUKLARININ HAKLARI İÇİN ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ DENEYİM VE BAKIŞ AÇILARI

©2023 UN Women. Tüm hakları saklıdır.

Bu rapor, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) tarafından Kahramanmaraş'ta 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerin ardından, kadın haklarının güçlendirilmesine ve kadınların ihtiyaçlarına yönelik olarak çalışan sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) yürütülen görüş alma toplantılarında bu kuruluşların aktardığı deneyim, bakış açısı ve önerilere dayanarak hazırlanmıştır.

Bu yayının, söz konusu toplantılara katılan STK temsilcilerinin görüş ve beyanlarını yansıtmakta olup Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının görüşlerini yansıtmayabilir.

UN Women Türkiye tarafından hazırlanmıştır.

Kapak fotoğrafı: Depremlerden sağ kalan bir kadın Gaziantep'teki konteyner yerleşiminde çocuğuyla birlikte. *Sena Şar / UN Women*

Teşekkürler

Birleşmiş Milletler (BM) Kadın Birimi Türkiye, görüşmelere katılan ve/veya çevrimiçi ankete yanıt veren 85 STK'ya, son derece zorlu koşullar altında deneyimlerini ve bakış açılarını cömertçe paylaştıkları için en içten şükranlarını sunar. Bu rapor onların seslerini ve bakış açılarını yansıtmaktadır. Onların cesareti, gücü ve adanmışlığı, bu raporda yer alan çok sayıda zengin ve güçlü anlatımın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İÇİNDEKİLER

<u>KISALTMALAR</u>	5
<u>YÖNETİCİ ÖZETİ</u>	6
<u>GİRİŞ</u>	9
<u>YÖNTEM</u>	10
<u>BAŞLICA BULGULAR</u>	10
<u>ÖNERİLER</u>	23

KISALTMALAR

ÇEZE	Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ARA	Afet Risk Azaltma
HCT	İnsani Yardım Ülke Ekibi
LGBTIQ+	Lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel, interseks, queer
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
GDÜ	Gıda Dışı Ürünler
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
PSD	Psikososyal Destek
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
CSÜS	Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı
GYD	Geçici Yerleşim Desteği
BM	Birleşmiş Milletler
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
BM Kadın Birimi	Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi
KYŞ	Kadınlara Yönelik Şiddet
WASH	Su, Sanitasyon ve Hijyen
WEHA	İnsani Yardımda Kadının Güçlenmesi Çalışma Grubu (Women Empowerment in Humanitarian Action Working Group)
WFP	Dünya Gıda Programı (World Food Programme)
WGSS	Kadınlar ve Kız Çocukları için Güvenli Alan (Women and Girls Safe Spaces)

Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı temsilcileriyle bir araya gelen BM Kadın Birimi, deprem bölgesindeki kadınların ve kız çocuklarının sorunları hakkında görüş alışverişinde bulundu. Fotoğraf: UN Women.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye'nin Kahramanmaraş bölgesinde 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve son yüzyılda Türkiye'de yaşanan en büyük felaket olan iki depremin milyonlarca insan için yıkıcı sonuçları oldu. Kadınlar ve kız çocukları ise bu felaketten daha da ağır bir biçimde etkilendi. Uğranılan genel yıkımın yanı sıra, önceden var olan cinsiyete dayalı eşitsizliklerin daha da derinleşmesi riski ortaya çıktı.¹ Bu rapor, kadınların ve kız çocuklarının haklarının güçlendirilmesi alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) bakış açılarına iki yönden vurgu yapmaktadır. Bunlardan ilki, müdahalenin ilk günlerinden bu yana kadınlara ve kız çocuklarına destek sağlamak için çalışan bu STK'lar tarafından tespit edilen "depremden etkilenmiş kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçları ve öncelikleri"dir. İkincisi ise, afetin hem doğrudan doğruya STK'ların kendisi hem de yürütmekte oldukları programlar, faaliyetler ve ileriye dönük öncelikleri üzerindeki etkisidir. Rapor, BM Kadın Birimi tarafından Mart ve Nisan 2023 boyunca yapılan yüz yüze görüşmeler ve 24 Şubat - 3 Mart 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen çevrimiçi anket yoluyla görüşlerine başvuru alan 85 ulusal ve yerel STK'nın görüşlerini kapsıyor. Görüşlerine başvuru alan STK'ların 67'sine kadınlar liderlik etmektedir. Bunun yanı sıra, söz konusu 85 STK'nın neredeyse tamamı toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları alanında özel çalışmalar yürütmektedir. Onların bakış açısı, depremin ardından kadın ve kız çocuklarını korumak ve güçlenmelerine destek olmak için çalışanların deneyimlerine ışık tutmayı amaçlayan bu raporun temelini oluşturmaktadır.

Temel Bulgular:

1. Kadın hakları alanında çalışan STK'lar, depremden etkilenen bölgeye yönelik insani yardım faaliyetlerine yaygın olarak katıldılar. Ne var ki, bu katılımları sırasında, depremden en çok etkilenen kadın ve kız çocuklarına ulaşmada sayısız zorlukla da karşılaştılar. Bu zorluklar, hem belli bir program çerçevesinde hareket edebilmeye dair hem de fiili güçlüklerdi. STK'lar, kadınların ve kız çocuklarının değişen ihtiyaçlarını karşılamak için esnek bir yaklaşımla çalışma odaklarını değiştirmiş olsalar da uygulamada birçok zorlukla karşı karşıydılar. Bu zorluklar arasında yetersiz mali kaynak, gerekli malzemelerin yokluğu ya da azlığı, ulaşım, iletişim ve tesis gibi altyapı kolaylıklarının sekteye uğramış olması bulunmaktadır. Bütün bunlara ek olarak, birçok STK, sınırlı sayıda personel ve gönüllüye sahip olduklarını iletmiştir. Üstelik, bu personel ve gönüllülerin esenlikleri ve psikososyal durumlarıyla ilgili de önemli güçlükler vardır.

1 UN Women Türkiye (Mart 2023) Türkiye'deki Depremler Dosyası: Kadınlar ve Kız Çocukları için Etkiler ve Öncelikler. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

2. STK'lar, kadınların eşit katılımı, karar alma süreçlerine katılım ve iş birliği alanlarında sınırlılıklar bulunduğunu, bu sınırlılıkların, insani yardım çalışmalarında etkin olmak isteyen kadınlar ve kuruluşlar için bir engel oluşturduğunu vurguladılar. STK'ların, depremden etkilenen bölgede çalışmak için akreditasyon almaları zaman aldığından ve etkilenen nüfusa psikososyal destek (PSD) sağlamak için yetkilendirilmeleri gerektiğinden çalışmaları gecikti. Kadınlar ve onları temsil eden kuruluşlar politika oluşturma, karşılıklı fikir alışverişi ve iş birliği girişimlerine yeterli ölçüde dahil edilemediler. Dolayısıyla, bakış açıları ve deneyimleri başlıca stratejik belgelere yeterince yansıtılmadı. Anketin yapıldığı 24 Şubat - 3 Mart 2023 tarihleri arasında, STK'ların yalnızca %21'i deprem sonrası müdahale çalışmaları sürecinde resmi nitelikteki afet koordinasyon mekanizmaları ve karar alma organlarına üye olduklarını bildirdi. STK'ların çok azı kamu kurumları, BM kuruluşları, uluslararası bağışçılar ile uluslararası kuruluşlar ve özel sektör ile ortaklık kurduklarını bildirdi.

3. STK'lar, kimsenin geride bırakılmamasını sağlamak için farklı kadın ve kız çocuğu gruplarının kesişen ihtiyaçlarının dikkate alınmasının önemini vurguladılar. Bu doğrultuda, özel dikkat gerektiren farklı gruplar saptadılar. Bunlar arasında bekâr kadınlar ve reisi kadın olan haneler, geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar, - depremden sonra başka illere göç eden kadınlar örneğinde olduğu gibi - yer değiştiren kadınlar, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar, LGBTIQ+ bireyler, kırsal kesimdeki kadınlar, ergenlik çağındaki kız çocukları, hamile kadınlar ve özel sağlık sorunları olan kadınlar yer alıyordu.

4. STK'lar, afete gerektiği gibi müdahale edebilmek ve afetin hemen ardından hızla toparlanmaya ilişkin faaliyetlerini etkili bir biçimde yürütebilmek için, birbirinden farklı alanların tamamında kadınların ve kız çocuklarının özel ihtiyaçlarının² dikkate alınması gerektiğini vurguladılar. Bu doğrultuda; barınma, gıda güvenliği, su, sanitasyon ve hijyen (WASH), eğitim, gıda dışı ürünlerin (GDÜ) sağlanması gibi alanların tamamında farklı kadın ve kız çocuğu gruplarının ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağını dikkate alınması gerektiği bir kez daha ortaya çıktı. STK'lar, aynı çerçevede, kadınlara yönelik şiddet (KYS) ve çocuk yaşta, erken yaşta ve zorla evlilikler (ÇEZE) gibi koruma gerektiren durumlara ilişkin olarak artan risklere işaret ettiler, bundan dolayı duydukları endişelerin altını çizdiler.

Kadın Dayanışma Vakfı, depremden kurtulan kadınlarla dayanışma içinde olma amacıyla bölgeyi ziyaret etti. Fotoğraf: Kadın Dayanışma Vakfı.

Temel Öneriler:

1. İnsani yardım ve afetin hemen ardından hızla toparlanmaya dönük faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine çalışan yerel STK'lara hem etkinliklerini, programlarını, kurumsal kapasitelerini güçlendirebilmeleri hem de ulaştıkları kitleyi ve yarattıkları etkiyi artırabilmeleri için yeterli destek sağlanmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları alanında çalışan STK'lar için yeterli, esnek ve daha uzun vadeli/sürdürülebilir mali kaynakların oluşturulmasına öncelik verilmelidir. Bu sayede STK'lar faaliyetlerine devam edebilecek, kadın ve kız çocuklarını temsil etme ve onların ihtiyaçlarına cevap verme konusundaki kritik rollerini yerine getirebilecek ve insani yardım aktörlerini toplumsal cinsiyet eşitliği ve müdahalenin yerelleştirilmesi konularında sorumlu tutabileceklerdir. Sivil toplum personeli ve gönüllüler için psikolojik ilk yardım da dahil olmak üzere PSD, yüksek tükenmişlik riskini azaltmak sadece hayatta kalanlarla etkileşim kurma tekniklerini etkili bir biçimde uyarlayabilmek açısından değil, aynı zamanda ikincil travma nedeniyle oluşan travma sonrası stresi azaltmak için de kritik öneme sahiptir. Kadın kuruluşlarının afet/acil durum kapasitelerinin güçlendirilerek değişen bağlama uyum sağlamalarının ve yeni müdahalelerde bulunabilmelerinin önünü açmanın yanı sıra, krize hazırlık ve müdahale mekanizmalarına daha fazla dâhil olmalarının desteklenmesi de önemlidir.

2 Kadınların ve erkeklerin, kız ve oğlan çocuklarının farklı ve cinsiyete özgü ihtiyaçları vardır. Örneğin, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin bütün insanlar temiz suya ihtiyaç duyarken, kadınlar ve kız çocukları hijyenik ürünlere erişim ve kendilerini güvende hissedebilecekleri özel yıkanma yerleri gibi özel ürün ve düzenlemelere ihtiyaç duyabilir. Kadınların ve kız çocuklarının, aile üyelerinin ihtiyaçlarına öncelik verip kendi ihtiyaçlarını göz ardı etme eğiliminde oldukları da dikkate alınmalıdır.

2. Kadınların ve onları temsil eden kuruluşların, karar alma ve koordinasyon mekanizmaları başta olmak üzere, insani yardım faaliyetlerine ve afetin hemen ardından hızla toparlanma çabalarına anlamlı bir biçimde dâhil edilmesi sağlanmalıdır. Kadınların katılım ve liderlik kapasitelerinden yararlanmak, insani yardım çabalarının, afetten etkilenen toplulukların toplumsal cinsiyete özgü ve kesişen ihtiyaçlarına cevap vermesini sağlar. Söz konusu kapasiteyi dikkate almak, aynı zamanda, daha güçlü toplumsal katılım, dayanıklılık ve kendine yeterlilik için de stratejik bir yatırımdır. Kadınların seslerinin ve önceliklerinin insani yardım ile kalkınma arasındaki kesintisiz sürece dâhil edilmesini sağlamak için kadınların liderlik ettiği ve kadın hakları için çalışan STK'ların, özellikle de marjinal grupları temsil eden STK'ların, her düzeydeki koordinasyon mekanizmalarına ve karar alma süreçlerine dâhil edilerek anlamlı bir biçimde katılım göstermeleri çok önemlidir.

3. Kadınlarla ve onları temsil eden kuruluşlarla yapılan düzenli değerlendirmeler ve görüşmeler temelinde ortaya çıkacak toplumsal cinsiyete ilişkin meseleler, insani yardım faaliyetlerini ilgilendiren bütün alanlara entegre edilmelidir. Bu meseleler; bir yandan insani yardım sağlanmasında kadınların ve kız çocuklarının giyim (özellikle iç çamaşır), hijyen ve sanitasyon ürünlerine (örneğin hijyenik ped, tuvalet kâğıdı, çocuk bezi, sabun vb.) erişiminin sağlanması gibi konuları, diğer yandan da afetin hemen ardından hızla toparlanma faaliyetleri bağlamında geçim kaynakları, ekonomik dayanıklılık ve sosyal uyum açısından cinsiyete özgü değerlendirmeleri içerir. Toplumsal cinsiyete ilişkin meseleler; gelirlerini, işlerini, tarım arazilerini, istihdamlarını ve hane gelir getiren eşlerini kaybeden kadınlara zamanında destek sağlanmasını da kapsar. Son olarak; hamilelik, annelik koşulları, cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS) ile adet hijyenine özel önem veren cinsiyete özel sağlık hizmetleri de insani yardım faaliyetlerine dâhil edilmelidir.

4. Depreme müdahale çabalarının, kimseyi geride bırakmama ilkesiyle çeşitli kadın gruplarının ihtiyaçlarını ele alması sağlanmalıdır. İnsani yardım; kırılğan durumdaki kadınların ve kız çocuklarının ve engelli kadınlar, hane reisi kadınlar, ergenlik çağındaki kız çocukları, ileri yaşta kadınlar ve diğer gruplar dâhil olmak üzere, farklı grupların ihtiyaçlarını ele almalıdır. Böylesi bir özel dikkat; hazırlık, değerlendirme, analiz, planlama, koordinasyon, uygulama, izleme ve değerlendirme de dâhil olmak üzere insani yardım faaliyetlerinin her aşamasına dâhil edilmelidir.

Adana'daki bir seranın hemen dışında bir kadın depremlerden sağ kalanlara yemek pişiriyor. Fotoğraf: Meryem Kadın Kooperatifi.

Lider Kadın Derneği, depremlerden etkilenen illerde, özellikle de Mardin, Adıyaman ve Diyarbakır'da etkili bir deprem sonrası müdahale ile toparlanma doğrultusunda adımlar atıyor. Fotoğraf: Lider Kadın Derneği.

GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde, Türkiye'nin Kahramanmaraş bölgesi, Richter ölçeğine göre 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde iki yıkıcı depremle sarsıldı. İlk depremden sonraki günlerde, 6 Şubat 2023'te Elbistan'ı vuran 7.6 büyüklüğündeki deprem de dâhil olmak üzere binlerce artçı deprem meydana geldi.³ Etkisi Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde hissedilen depremin ardından, 11 ilde olağanüstü hal ilân edildi.⁴ Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Gaziantep illerinin en çok etkilenen bölgeler olduğu bildirildi. Türkiye'nin son yüzyılda karşılaştığı en yıkıcı afet olan bu depremler, aynı zamanda, yüzlerce yıldır ülkenin güneydoğu bölgesinde yaşanan en büyük depremler oldu.

Deprem riski taşıyan bir bölge için bile bu felaket, kapsamı ve yol açtığı yıkımın büyüklüğü bakımından eşi benzeri görülmemiş bir yıkımla sonuçlanmıştır. Türkiye Hükümeti'nden alınan bilgilere göre, bölgede yarısı kadın ve kız çocuklarından oluşan yaklaşık 15,8 milyon kişi depremden dolayı olarak veya doğrudan etkilenmiştir.⁵ 6 Nisan 2023 itibarıyla Türkiye'de 50.399 kişi hayatını kaybetmiş ve 107.204'ten fazla kişi yaralanmıştır.⁶ 3,3 milyon kişi yerinden olmuştur. Yaklaşık olarak 2 milyon kişi çadır kamplarda ve konteyner yerleşimlerde barınmaktadır. Apartman blokları ve köy evleri 110.000 kilometrekarelik devasa bir alanda harabeye dönmüş durumdadır.⁷

Küresel ölçekteki bulgular, kadınların ve kız çocuklarının hem ihtiyaçlarının dile getirilmesini hem de aldıkları hizmetlere erişimlerini ve bu hizmetlerin türlerini etkileyen mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve sosyal normlar nedeniyle, krizlerden daha ağır bir biçimde etkilendiğini göstermektedir. Türkiye'de yapılan ilk değerlendirmeler de kadınların ve kız çocuklarının depremlerden ağır bir biçimde etkilendiğini ortaya koyuyor. Aynı zamanda, önceden var olan eşitsizliklerin daha da kötüleşeceğine dair dikkate alınması zorunlu bir riskin varlığına dikkat çekiliyor.⁸ Küresel insani yardım topluluğu, toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadın ve kız çocuklarının güçlenmesine destek olmanın hem insan haklarının hem de etkili insani yardım faaliyetlerini hayata geçirebilmenin bir gereği olduğu konusunda fikir birliğine varmıştır. Bununla birlikte, aynı uluslararası topluluk, toplumsal cinsiyet eşitliği taahhütlerini uygulamaya dökmek ve bunların isteğe bağlı olmayıp koordine hazırlık ve müdahale programlarının tamamının merkezinde yer almasını sağlamak için daha fazla çabaya ihtiyaç olduğunu da kabul etmiştir.⁹

Krizden etkilenen ortamlarda, yerel kadınların liderlik ettiği kuruluşlar, ağlar ve yerel topluluk grupları değişimi harekete geçirmek, yerel çözümleri belirlemek ve krizlere müdahale etmek için genellikle en elverişli konumdadır. Ayrıca, kadınların liderliği, dönüştürücü bir değişim sağlanmasında, dayanıklılığın ve sosyal uyumun teşvik edilmesinde de kilit öneme sahiptir. Kadınların liderlik ettiği yerel ve ulusal kuruluşların, kadın hakları kuruluşlarının ve daha geniş anlamda sivil toplumun rolü, krizlere uygun, etkili ve sürdürülebilir bir şekilde müdahale etmek ve krizden etkilenen topluluklarda kendi kendine yeterlilik, iyileştirme ve dayanıklılığa giden yolu daha geniş bir şekilde açmak için önemlidir.¹⁰ Kuruluşlar Arası Daimi Komite (IASC) de aynı anlayışla ve yerelleşmeyi de desteklemek amacıyla, kadın hakları kuruluşlarının her türlü afeti önleme, afete hazırlık ve müdahale etme kapasitelerine yatırım yapmayı, bu kuruluşlara mali kaynak sağlamayı ve faaliyet gösterebilecekleri alanları korumayı taahhüt etmiştir.¹¹

3 Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) verileri.

4 Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Hatay, Malatya, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa ve Elazığ. Anket ve görüşmeler sırasında bu şehirler öncelikle olarak deprem bölgesi olarak belirlendiğinden, belgenin geri kalanında bu şehirlerden "deprem bölgesi" olarak bahsedilecektir. 03.04.2023 tarihinde AFAD, deprem bölgesine Bingöl, Kayseri, Mardin, Tunceli, Niğde ve Batman olarak 6 ilin daha eklendiğini duyurmuştur.

5 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Türkiye Deprem Sonrası Değerlendirme Raporu. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

6 UNOCHA (Nisan 2023) Türkiye Depremi İnsani Yardım, İhtiyaç ve Müdahale Özeti- Ara Güncelleme. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

7 Türkiye Earthquakes Recovery and Reconstruction Assessment. Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#)

8 UN Women Türkiye (Mart 2023) UN Women Ofisi Türkiye'deki Depremler Dosyası: Kadınlar ve Kız Çocukları için Etkiler ve Öncelikler. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

9 ISAC (2017) İnsani Yardım Faaliyetlerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlenmesine Destek Politikası. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

10 UN Women (2020) İnsani Yardım Faaliyetlerinde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yerleşme Nasıl Teşvik Edilir? Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

11 ISAC (2017) İnsani Yardım Faaliyetlerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlenmesine Destek Politikası. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

Türkiye’de etkili, çeşitlilik arz eden ve oldukça aktif bir kadın hareketinin yanı sıra canlı bir sivil toplum da bulunmaktadır. Kadın hareketi, en kırılgan durumdaki kişilere yardım etmeyi amaçlayan ve “Kimseyi Geride Bırakmama” ilkesine bağlı aktivistlere sahiptir. Öte yandan, sivil toplum, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına ilişkin yasal ve politik çerçevelerin uluslararası normatif çerçeveye uygun olarak güçlendirilmesi ve farkındalığın artırılmasında kilit bir rol oynamıştır. STK’lar; 1999 Gölcük Depremi ile 2021’deki son orman yangınları da dâhil olmak üzere, son yirmi yılda meydana gelen çeşitli afetlere insani yardım müdahalesinde aktif olarak yer almıştır. Kadın kuruluşları bu afetler sırasında, özellikle kadınların ve kız çocuklarının özel ihtiyaç ve önceliklerinin belirlenmesini ve bunlara etkili bir şekilde yanıt verilmesini sağlamıştır. Ayrıca bu kuruluşlar, kadınların yardım çabalarının pasif yararlanıcıları olarak değil, değişime öncülük eden kişiler ve liderler olarak kabul görmeleri için savunuculuk yapma konusunda önemli bir deneyim de biriktirmiştir. Bu birikmiş deneyim, STK’ların afetten etkilenen kesimlere ulaşma, ihtiyaçları dile getirme ve karşılamada kritik bir rol oynadığı 2023 deprem müdahalesi sırasında da görünür olmuştur.

YÖNTEM

Bu rapor hem kadın hakları alanında çalışan STK’ların ihtiyaçlarını hem de bu STK’ların hizmet verdiği kadınların ve kız çocuklarının önceliklerini vurgulamaktadır. Bu raporun hazırlanmasında, 67 kadın kuruluşu ve ağı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları alanında çalışan 8 STK ve bunların dışında 10 STK olmak üzere toplamda 85 STK’nın görüşüne başvurulmuştur. Bulgular ve öneriler aşağıdaki çalışmalara yaslanmaktadır:

- Depremden etkilenen bölgede çalışan STK’larla **bir dizi görüş alma toplantısı** düzenlenmiştir. Üç tane kapsamlı çevrimiçi değerlendirme toplantısı 65 STK’nın katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
- Deprem sonrasında kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında çalışan STK’ların durumunu ve ihtiyaçlarını hızlıca anlamak amacıyla BM Kadın Birimi tarafından hızlı bir **çevrimiçi anket** düzenlenmiştir. Anket 24 Şubat ve 3 Mart 2023 tarihleri arasında çevrimiçi olarak dağıtılmış ve ülke genelinde 67 STK’dan yanıt alınmıştır. Bu STK’lardan 11’i depremden etkilenen bölgede veya yakın illerde kayıtlı olup toplam 35 STK’nın bölgede aktif faaliyetleri veya şubeleri bulunmaktadır.
- STK’lar da dâhil olmak üzere insani yardım aktörlerinin müdahale kapsamında edindikleri deneyimler, kaydettikleri ilerleme ve karşılaştıkları zorluklara ilişkin mevcut veri ve raporların haritalandırılması amacıyla **ikincil kaynaklar incelenmiştir**.

Bu raporun amacı, bir yandan ulusal ve uluslararası paydaşların karar verme süreçlerine destek olacak bilgileri sağlamak, diğer yandan da depremlerden etkilenen kadınların ve kız çocuklarının desteklenmesinde etkili olan sivil toplumun güçlenmesini savunmaktır.

Anketin ve STK’larla yapılan görüşmelerin Şubat ve Mart 2023’te gerçekleştirildiğini, kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaç ve önceliklerinin hızla değiştiğini unutmayınız. Toplumsal cinsiyet analizlerinin devamlılığı ile cinsiyete ve yaşa göre ayrıştırılmış verilerin toplanması, insani yardım müdahalesi süreçlerine bilgi sağlamaya devam etmek için çok önemlidir.

BAŞLICA BULGULAR

1 - Kadın hakları alanında çalışan STK’lar depremden etkilenen bölgeye yönelik insani yardım faaliyetleri konusunda oldukça aktiftir, ancak depremden en çok etkilenen kadın ve kız çocuklarına ulaşmalarının önünde sayısız zorluk bulunmaktadır. Bunlar hem belli bir program çerçevesinde hareket edebilmeye dair hem de fiili zorluklardır.

Türkiye’de kadın hakları alanında çalışan STK’lar depremden derinden etkilenmiştir. Mevcut pek çok zorluğa rağmen, farklı kadın ve kız çocuğu gruplarının yerel ihtiyaçlarının karşılanmasını etkin olarak desteklemek amacıyla, insani yardım faaliyetlerinde oldukça esnek bir şekilde hareket etmişlerdir. Anket ve STK’larla yapılan görüşmelere göre, STK’ların çalışmalarıyla ilgili zorluklar ve bu zorluklara ilişkin değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkanlar şunlardır:

- Kadın hakları alanında çalışıp da ankete katılan STK’ların %73’ü depremden etkilenen bölgeye doğrudan insani yardım desteği sağlamaktadır.** Kadın sağlığı, travma sonrası stres için PSD, temiz suya erişim, sanitasyon ve hijyen hizmetleri, barınma ve temel ihtiyaçlar gibi çeşitli alanlarda ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermektedirler. Ayrıca; yardım dağıtımının koordinasyonu, yerel topluluğun yeniden inşası ve depremlerden etkilenen grupların adalet ve haklara erişiminin sağlanması gibi daha dolaylı ihtiyaçlara da yanıt vermeye çalışmışlardır.
- Bölgedeki STK’lar faaliyetlerine büyük ölçüde devam etseler de depremlerin ardından birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır.**

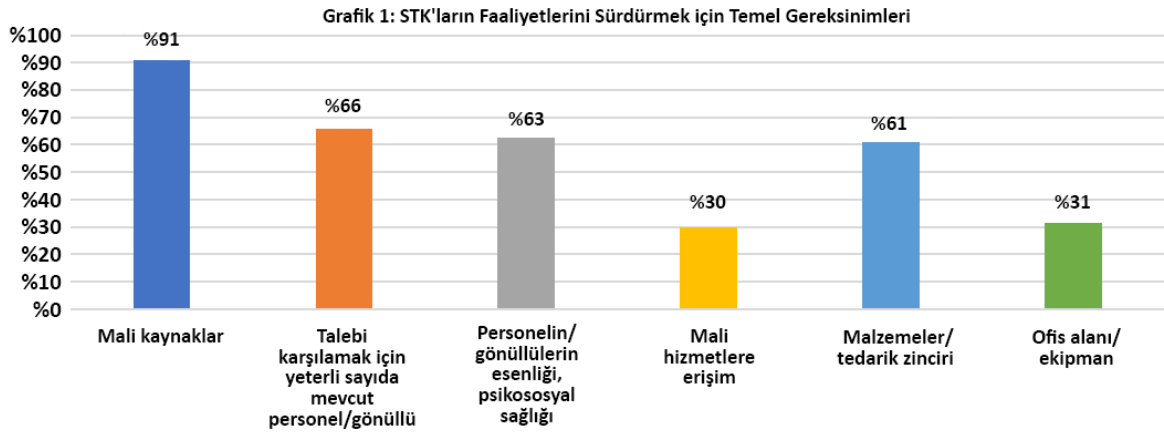
Depremden etkilenen bölgede kayıtlı olan ve ankete yanıt veren 11 STK’nın yarısından fazlasının (6) binaları deprem nedeniyle hasar görmüş, bu da söz konusu STK’ların etkin olarak faaliyet göstermelerini engellemiştir. 3’ünde büyük ölçekli hasar (örneğin binanın çökmesi/ekipmanın tamamının kaybı), 2’sinde orta ölçekli hasar (örneğin binanın hasar görmesi/ekipmanın kısmen kaybı) ve 1’inde küçük ölçekli hasar (örneğin küçük onarım/ yenileme ihtiyacı) söz konusudur.

Depremden etkilenen bölgelerde veya bu bölgelere yakın yerlerde kayıtlı bulunan STK’ların %23’ü depremde ekip üyelerinden (personel/üye/gönüllü) en az birini kaybetmiş, %28’inin ise ekip üyelerinden yaralananlar olmuştur. STK’ların %34’ü, ekip üyelerinden bazılarının depremden sonra başka illere taşındığını bildirmiştir.

Lider Kadın Derneği gönüllüleri deprem bölgesindeki kadınlar ve kız çocukları için hazırlanmış yardım paketlerini dağıtıyor. Fotoğraf: Lider Kadın Derneği.

- **STK'lar, depremlerin ardından kadınların ve kız çocuklarının ortaya çıkan ihtiyaçlarına ve önceliklerine yeterli ölçü ve nitelikte yanıt vermekte ciddi zorluklarla karşılaşmaktadırlar.** En yaygın ve öne çıkan zorluklar arasında farklı grupların çok ciddi boyuttaki ihtiyaçlarını karşılamak ve değişen fiili bağlama uyum sağlamakta karşılaşılan mali kaynak eksikliği; malzeme eksikliği ve/veya tedarik zincirinde aksamalar; barınak, temel ihtiyaçlar ve tesislerin eksikliği; görevleri organize etmek ve uygulamak için personel ve gönüllü sayısının yetersizliği; personel ve gönüllülerin esenlikleri ve psikososyal ihtiyaçlarından ödün verilmesi ve iletişim ile ulaşımdaki sınırlılıklar yer almaktadır.

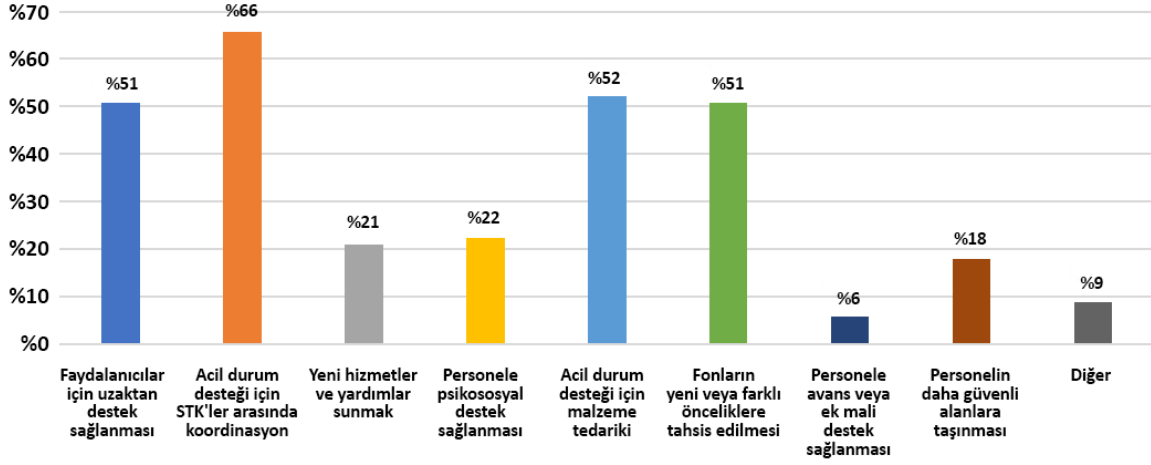

STK Anketi Katılımcılarına Genel Bir Bakış:

- Ankete katılanların tamamı yasal olarak STK statüsüyle kayıtlıdır; %90'ı dernek, %9'u vakıf ve %1'i federasyondur.
- STK'ların toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesine destek olmak bağlamında en yaygın olarak çalıştıkları tematik alanlar şunlardır:
 - çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler (ÇEZE) ve cinsel şiddet de dâhil olmak üzere kamusal ve özel alanda kadınlara yönelik şiddetin sona erdirilmesi (%61);
 - kadınların ekonomik açıdan güçlenmesine destek (%60);
 - değişen sosyal normlar (%58);
 - kadınların özel sektör de dâhil olmak üzere karar alma süreçlerine tam ve etkin katılımı ile her düzeyde liderlik yapmaları (%53).
- STK'ların neredeyse yarısı çalışmalarını tamamen gönüllülerle yürütmektedir (%45) ve STK başına ağırlıklı olarak (%45) 40'tan fazla gönüllü düşmektedir. Ankete katılan STK'ların yaklaşık olarak %37'sinin 1-5 arası ücretli personeli bulunurken, sadece %6'sınının 20'den fazla ücretli personeli bulunmaktadır.
- STK'ların %16'sı deprem bölgesinde, yani Adana, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Hatay illerinde, %7'si ise Mersin, Erzincan, Bitlis ve Mardin gibi komşu illerde kayıtlıdır. STK'ların toplamda %73'ü depremden etkilenen bölgeye doğrudan destek/insani yardım desteği sağlamaktadır.

- Depremi ardından, STK'ların çoğu, afete yanıt verebilmek için faaliyetlerinde ve programlarında önemli düzenlemeler yapmıştır. En belirgin düzenlemeler arasında; acil destek sağlamak için STK'lar arasında koordinasyonun artırılması, acil destek için malzeme alımı, fonların yeni/diğer önceliklere tahsis edilmesi ve faydalanicılara uzaktan destek sağlanması yer almaktadır.

Grafik 2: STK'lar Depreme Nasıl Yanıt Verdi?

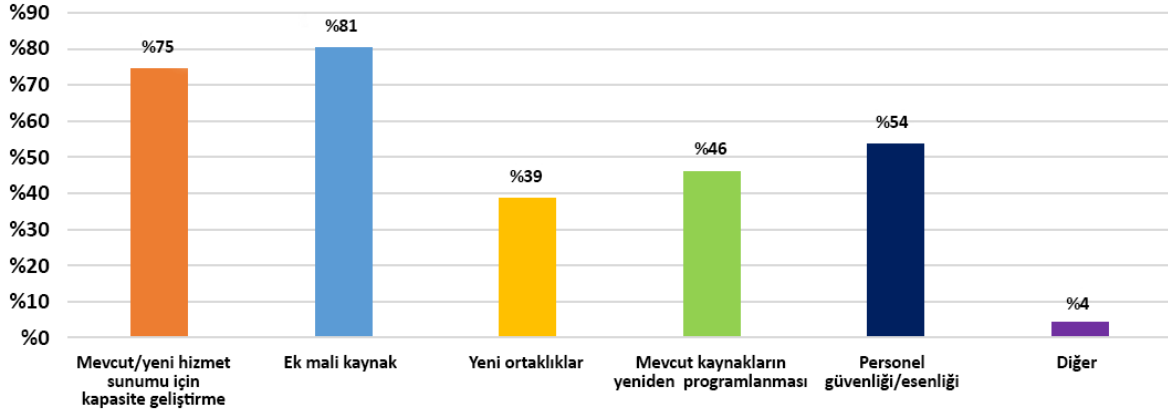
- STK'lar depremden etkilenen bölgede ve depremzedelerin göç ettiği diğer illerde desteklerini sürdürmeyi planlamaktadırlar.

STK'lar faaliyetleri/programları açısından önümüzdeki üç ay için öncelikli olarak şu ilk üç ihtiyacı öngörmektedir: Ek fonlar, mevcut/yeni hizmet sunumu için kapasite geliştirme ve personelin güvenliği/esenliği.

STK'lar önümüzdeki altı ay boyunca öncelikli olarak aşağıdaki alanlara odaklanacaklarını bildirmişlerdir:

- Kadınların ekonomik açıdan güçlenmesine destek olunması ve geçim kaynaklarının yeniden yapılandırılması (%61)
- Kadınlara yönelik şiddetin (KYŞ) önlenmesi ve şiddete müdahale edilmesi (%55)
- Travma sonrası stres için psikososyal destek (PSD) (%52)
- Depremden etkilenen grupların adalete ve haklara erişiminin izlenmesi (%39).

Grafik 3: STK'lar için En Önemli İhtiyaçlar

“

Bu büyük felaketin ardından sivil toplum kuruluşları hızla organize olarak arama kurtarma çalışmalarına katılmış ve acil insani yardım faaliyetlerini yürütmüştür.

Yerel bir STK'nın temsilcisi

”

Kadın Dayanışma Vakfı, depremde sağ kalan kadınlarla dayanışma içinde olma amacıyla bölgeyi ziyaret etti. Fotoğraf: Kadın Dayanışma Vakfı.

2 - STK'lar, kadınların ve kadın kuruluşlarının insani yardım faaliyetlerinde etkili olma becerilerini etkileyen eşit katılım, karar alma ve iş birliği konularında sınırlamalar olduğunu vurgulamaktadır.

Depremde etkilenen bölgede çalışan kadınlar ve kadın kuruluşlarıyla yapılan anket ve görüşmeler sonucunda, paydaşlarla iş birliği yapma ile kadınları ve kız çocuklarını destekleyen insani yardım çalışmalarını yürütme becerilerini sınırlayan engeller olduğu ortaya çıkmıştır.

- **STK'ların çoğunluğu bir yandan ortaklarla iş birliği yapmakta, diğer yandan da yerel düzeydeki girişimlerin koordinasyonunu sağlamaktadır. Bununla birlikte, sadece %21'i deprem sonrası müdahale çalışmalarını belirleyen resmi nitelikteki afet koordinasyonu¹² ve karar alma mekanizmalarının tarafıdır.**
 - Ankete katılan STK'ların %49'u depremin ardından, insani ihtiyaçları ve afetin hemen ardından hızlı toparlanmayı ele alan platformlara katılmıştır. En yaygın mekanizmalar şunlardır: Kadın Koalisyonu Afet Koordinasyon Ağı, Afet için Feminist Dayanışma, Mor Dayanışma, Afet Platformu, Afet-Çocuk Sivil Koordinasyon Ekibi, Ankara LGBTIQ+ Deprem Dayanışması ve Eşitlik için Kadın Platformu-EŞİK.
 - Ankete katılan STK'lar tarafından kurulan iş birlikleri çoğunlukla yerel kadın STK'ları, gönüllü gruplar, yerel yönetimler (belediyeler/muhtarlar) ve ulusal kadın STK'ları etrafında yoğunlaşmaktadır. Çok az sayıda STK kamu kurumları, BM kuruluşları, uluslararası bağışçılar, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile ortaklık kurmuştur.
 - Platformlar genellikle hem acil durum müdahalelerinde hem de orta ve uzun vadeli çalışmalarda STK'ların iş birliği ve koordinasyonu için önemli bir alandır. Ankete katılan STK'ların %61'i çeşitli platformlara üye olduklarını belirtmiş olup bu platformlardan en yaygın olan ikisi Kadın Koalisyonu ile Eşitlik için Kadın Platformu - EŞİK'tir.
- **Kadınlar ve kadınları temsil eden kuruluşlar; politika oluşturma, fikir alışverişi ve iş birliği girişimlerine anlamlı bir şekilde dâhil edilmediklerini, dolayısıyla bakış açılarının ve deneyimlerinin temel önemdeki stratejik süreçlere, belgelere ve kararlara yansıtılmadığını düşünmektedir.** STK'lar, katılımı ve fikir alışverişini teşvik eden resmi bir düzenlemenin yanı sıra düzenli olarak politika oluşturma süreçlerine dâhil edilmelerini sağlayacak elverişli bir ortam da bulunmadığını belirtmişlerdir. BM Kadın Birimi'nin 2022 yılında yaptığı bir anket, kadın kuruluşlarının çoğunun afet risk azaltma süreçlerine ancak sınırlı düzeyde katıldığını ve 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi de dâhil olmak üzere uluslararası çerçeveler hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Kadınların anlamlı katılımına ve karar alma süreçlerine ilişkin önceden var olan eşitsizlikler, afet müdahale süreçlerinde daha da şiddetlenmekte ve belirgin hale gelmektedir. STK'lardan kadınlarla yapılan yüz yüze görüşmelerde, yerel grupların kendi bakış açılarını dile getirebilmeleri için daha fazla koordinasyona ve platforma ihtiyaç olduğu kuvvetle vurgulanmıştır.

12 Burada kastedilen, BM insani yardım sektörleri tarafından organize edilen mekanizmalar gibi afet müdahalesine yönelik ulusal, bölgesel veya yerel koordinasyon mekanizmalarıdır.

Kocaeli'nden Lotus Kadın Dayanışma ve Yaşam Derneği, depremlerden sağ kalan kadınlara yardım etmek ve onların güçlenmelerini sağlamak için çalışıyor. Fotoğraf: Lotus Kadın Dayanışma ve Yaşam Derneği.

- **STK'ların farklı hizmetlerin sunulmasına yönelik akreditasyon süreçleri hakkında sınırlı bilgiye sahip olması ve bu süreçlerdeki gecikmeler nedeniyle acil ihtiyaçlara zamanında müdahalede sorunlar yaşanmıştır.** Özellikle kadınlar için çok acil bir ihtiyaç olan PSD sağlamak için resmi izin alma sürecinin uzun sürmesi, STK'ların paylaştığı özel bir endişedir.
- **STK'lar, insani yardım müdahalesine aktif olarak katılmalarını sağlayacak mali kaynaklara erişim konusunda birçok sınırlayıcı koşulla karşı karşıyadır.** STK'lar, yardım ve bağışlarla ilgili katı yasal ve mali düzenlemeler nedeniyle¹³, depremden etkilenen bölgede çok ihtiyaç duyulan çalışmaları yürütmek için kaynak elde etmekte zorlandıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, kadın STK'larının yardım ve bağış toplama ve bunları depremden etkilenenlere ulaştırma kapasitesini sınırlandırmıştır. Bu nedenle uluslararası fonlar STK'ların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Ancak uluslararası fonlara erişim teknik kapasite ve dil becerisi gerektirdiğinden, pek çok yerel kadın kuruluşu bu tür bir desteğe erişememektedir. Güvenilir mali kaynakların eksikliği, kadın STK'larının hem insan kaynaklarını büyütmelerini hem de programlarını sürdürmelerini engellemektedir. Az sayıda ücretli personelle çalışıp ağırlıklı olarak gönüllülük esasıyla hareket etmek pek çok kadın STK'sı için bir norm haline gelmiştir. Bu durum, afetin ardından iş yükü önemli ölçüde artan personel ve gönüllülerin tükenmesine yol açmaktadır. Çevrimiçi anketten elde edilen sonuçlar, STK'ların neredeyse yarısının çalışmalarını tamamen gönüllülerle yürüttüğünü ortaya koymuştur. Mali kaynak eksikliği aynı zamanda küçük ama etkili kuruluşların büyüüp geniş ölçekte etki yaratamamasına ya da sürdürülebilirliklerini sağlayamamasına neden olmaktadır. STK'lar bölgedeki faaliyetlerini sürdürmek ve genişletmek için acil, sürdürülebilir ve esnek mali kaynaklara ihtiyaç duymaktadır.

BM kuruluşlarının Türkiye'ye yönelik deprem müdahalesi kapsamında kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ana çalışma grubu **İnsani Yardımda Kadınların Güçlenmesi Çalışma Grubu'dur** (WEHA). WEHA, İnsani Yardım Ülke Ekibi (HCT) tarafından Mart 2023'te kurulmuştur ve BM Kadın Birimi ile BM Mukim Koordinatör Ofisi tarafından yönetilmektedir. İnsani yardım faaliyetlerinde toplumsal cinsiyete duyarlılığı sağlamak için HCT'ye ve farklı sektörlere teknik destek ve danışmanlık desteği sunarak, kadınların ve kız çocuklarının özel ihtiyaçlarını ele almak üzere uyarlanmış sektörler arası bir koordinasyon mekanizmasıdır. Nisan ayı itibarıyla, çalışma grubunda sivil toplumdan 14 üye, BM kuruluşlarından da 30 üye temsil edilmektedir. WEHA, insani yardım müdahalesinde kadınların güçlenmesine gereken önemin verilmesini sağlamak ve STK'ların kadın ve kız çocuklarına yönelik ihtiyaç ve önceliklerini dile getirmeleri için bir platform sağlamak açısından kritik bir mekanizmadır.

13 TÜSEV (2016) Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik. [Bağlantıdan](#) ulaşılabilir.

Adana'daki yerel pazarlarda satılmak üzere portakalları paketleyen bir kadın. Fotoğraf: Meryem Kadın Kooperatifi.

3 - STK'lar, kimsenin geride bırakılmamasını sağlamak için farklı kadın ve kız çocuğu gruplarının kesişen ihtiyaçlarının dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadırlar.

Görüşlerine başvurulmuş STK'lar; farklı kadın ve kız çocuğu gruplarının farklı ihtiyaçları ve öncelikleri olduğunu, bazılarının insani yardım hizmetlerine ve desteğe erişimde ek engeller ve zorluklarla karşılaştığını vurgulamıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA'lar) Kimseyi Geride Bırakmama İlkesine yönelik taahhüdünün gerçekleştirilmesi için bu gruplara özel ilgi gösterilmesi ve amaca yönelik eylemlerde bulunulması gerekmektedir. Anket yanıtlarına ve görüş alma toplantılarına dayanarak, aşağıdaki grupların özel ilgi gerektirdiği tespit edilmiştir:

- Bekâr kadınlar ve reisi kadın olan haneler
- Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar
- Depremden sonra başka illere taşınmış olanlar da dâhil olmak üzere yer değiştirmiş kadınlar
- Engelli kadınlar
- İleri yaştaki kadınlar
- LGBTIQ+ bireyler
- Kırsal kesimde yaşayan kadınlar
- Ergenlik çağındaki kız çocukları
- Hamile kadınlar
- Özel sağlık sorunları olan kadınlar

Birçok STK, bazı kadın ve kız çocuğu gruplarının ayrımcılığa maruz kaldığını ve bu nedenle bazı temel ihtiyaç ve hizmetlere erişimde geride kaldıklarını vurgulamıştır. Örneğin, deprem bölgesinde çeşitli sosyal hizmetlerin kesintiye uğraması engelli kadınları, yaşlı kadınları ve bekâr anneleri başka gruplardan daha fazla etkilemiştir. Hasarlı altyapının yanı sıra hizmetlere erişimdeki cinsiyete dayalı kimi engeller nedeniyle kırsal bölgelerdeki kadınlara ulaşmada da zorluklar yaşanmaktadır. Örneğin, ulaşım imkânları sınırlıdır ve kültürel ve geleneksel normlar nedeniyle kadınların kendi başlarına ulaşım araçlarını kullanmaları her zaman güvenli veya mümkün değildir. Ulaşımdaki sorunlar, farklı hizmetlere erişimde de güçlükler yaratmaktadır.

“ Depremde ailelerini kaybeden ve zaten yalnız yaşayan bekâr kadınlar, ailelere öncelik verildiği için barınak ve çadır bulmakta zorlanıyor.

Yerel bir STK temsilcisi

STK'lar, geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar da dâhil olmak üzere, yerel ve Suriyeli topluluklar arasında artan gerilimler olduğunu bildirmektedir. Depremlerden etkilenen 11 ilde, geçici koruma altında veya geçici koruma başvuru sürecinde olan 1,74 milyondan fazla Suriyeli bulunmaktadır. Kilis'te her iki kişiden biri geçici koruma altındadır; Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay'da ise bu sayı her dört veya beş kişiden biridir. 7 Mart itibarıyla, hayatını kaybedenlerin yaklaşık %9'u Türkiye'de geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerdir.¹⁴ STK'lar, ayrıca, depremzedelerle iletişim kurarken özellikle Kürtçe ve Arapça dillerinde dil engeli yaşadıklarını bildirmişlerdir.

“

Engelli kadınların ihtiyaçlarının karşılanması için daha kapsayıcı bir afet müdahale politikasına ihtiyaç duyulmaktadır; zira yetişkin bezi, tekerlekli sandalye, beyaz baston gibi temel ihtiyaçlar dahi yardım organizasyonu sırasında çoğunlukla göz ardı edilmektedir.

Engelli kadınlar için çalışan bir STK'nın temsilcisi

”

STK'lar, engelli kadınların ve yaşlı kadınların ihtiyaçlarının çoğunlukla ihmal edildiğini belirtmektedir. Başka kaynaklar da refakatsiz yaşlıların, engellilerin ve reisi kadın olan hanelerin en kırılgan gruplar arasında olduğunu doğrulamaktadır.¹⁵ Engelli insanların sayısının artması beklendiğinden, insani yardım müdahalelerinde engelli kadınlar ve aileleri için özel bir dikkat gösterilmesi gerekmektedir.

Deprem bölgesinde 3,5 milyon hanenin %8'i kadın reisi ve en az bir çocukludur ve 60 yaş üstü nüfusun %54'ü kadındır. Ankete katılan STK'lar, başta genç kadınlar ve kız çocukları (%71), şiddete maruz kalmış/şiddet riski altında olan kadınlar (%60) ve kırsal kesimdeki kadınlar (%48)

olmak üzere çeşitli kesişen kırılganlıklarla karşı karşıya olan kadınlarla çalışmaktadır. STK'lar tarafından daha az desteklenen gruplar arasında LGBTİQ+, yaşlı kadınlar, geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar ve engelli kadınlar yer almaktadır. Genel olarak, en kırılgan grupların haklarını korumaya ve savunmaya öncelik veren nispeten az sayıda kuruluş bulunmaktadır.

Bir gönüllü, depremlerden sağ kalanlar için gönderilmiş olan giysileri ayrıştırıyor. Fotoğraf: Toplum Gönüllüleri Vakfı.

14 UNOCHA (7 Mart 2023). Türkiye: 2023 Depremler Durum Raporu. Erişim adresi: [bağlantı](#)

15 UNOCHA (17 Mart 2023). Türkiye: 2023 Depremleri Durum Raporu No. 10, 17 Mart 2023 itibarıyla. Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#)

Toplum Gönüllüleri Vakfı, gönüllüleriyle birlikte, Hatay, Adıyaman ve Kahramanmaraş'taki yedi depolama alanından birinde, depremden sağ kalanlar için gerekli olan ivedi malzemelerin sınıflandırılması, saklanması ve dağıtımında çalışıyor. Fotoğraf: Toplum Gönüllüleri Vakfı.

4- STK'lar, afete gerektiği gibi müdahale ve afetin hemen ardından hızla toparlanmaya dönük faaliyetlerin etkili bir biçimde yürütülebilmesi için kadınların ve kız çocuklarının farklı alanlardaki özel ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Ankete verilen yanıtlar ve BM Kadın Birimi'nin depremden etkilenen bölgelerde kadın hakları ve kadınların güçlenmesine destek alanında çalışan STK'larla yaptığı görüşmeler sonucunda, STK'ların sahadaki çalışmaları ve etkilenen nüfusla yakın temasları temelinde birçok kilit konu tespit edilmiştir. Anketin ve STK'larla yapılan görüş alma toplantılarının Şubat ve Mart 2023'te gerçekleştiğini, kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaç ve önceliklerinin hızla değişmekte olduğunu belirtmek önemlidir. Toplumsal cinsiyet analizlerinin sürekliliği ve cinsiyete ve yaşa göre ayrıştırılmış verilerin düzenli olarak toplanması, insani yardım müdahalesinin kadınların ve kız çocuklarının farklılaşan sorun ve ihtiyaçlarına yanıt vermeye devam edebilmesi için gereklidir.

Deprem bölgesinden başka illere göç eden kadınlar medeni durumları, etnik kökenleri ve dinleri nedeniyle çoklu ayrımcılığa maruz kalma riski altındadır.

Yerel bir STK'nın temsilcisi

STK'lar, kadınların ve kız çocuklarının temel ihtiyaçlarının karşılanması için güçlü ve sürekli bir yaşamsal desteğe ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Bu destek, her bir farklı alan için özel ürün ya da düzenlemeleri gerektirmektedir:

- **Geçici Yerleşim Desteği (GYD), Barınma ve Gıda Dışı Ürünler (BGDÜ):**

Kadınların ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin güvenli, insan onuruna yaraşır ve ayrı bir barınağa yönelik belirgin bir ihtiyaçları vardır.

13 Nisan itibarıyla, ancak asgari yaşam koşullarına sahip geçici yerleşimlerde yaşayan 1,6 milyon kişi bulunmaktadır.¹⁶ Özellikle geçici yerleşim yerlerindeki barınaklar, kadınlar ve kız çocukları için çeşitli güvenlik ve erişilebilirlik riskleri taşımaktadır. Farklı cinsiyet gruplarına tahsis edilmiş barınakların sayısı sınırlıdır ve bu durum kadınların ve kız çocuklarının güvenliği ve refahı açısından ciddi riskler oluşturmaktadır. Reisi kadın olan haneler ve bekâr kadınlar, çadır veya barınak edinme konusunda daha büyük zorluklarla karşılaştıklarını bildirmiştir. Kadınlar, ayrıca, kendilerini güvende hissedebilmek için, tuvaletler gibi ortak kullanım alanlarında yeterli aydınlatmaya ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Aşırı kalabalık, kadınlar ve çocuklar için ek koruma riskleri doğurmakta ve Kadınlara Yönelik Şiddet (KYŞ) oranlarının artmasına katkıda bulunmaktadır; Şubat ayı sonunda yapılan bir değerlendirmeye göre barınakların %55'i aşırı kalabalıktır.¹⁷ Kadınların ve kız çocuklarının güvenlik, mahremiyet ve kişiye ya da gruba özel destek gibi özgül ihtiyaçlarına yanıt verecek fiziksel açıdan güvenli alanların oluşturulması gerekmektedir. Bu gereklilik, özellikle mahalle düzeyinde ve kırsal alanlarda ivedilik taşımaktadır. Bu amaçla, bazı STK'lar, etkilenen illerde kadınlar ve kız çocukları için mobil müdahaleler yoluyla güvenli alanlar oluşturmayı planlamıştır.

Kadınlar kendilerine ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin bakımını sürdürmek için gerekli temel eşyalardan yoksundur. Depremden etkilenen bölgedeki kadınlar, yemek hazırlamak ve bakmakla yükümlü oldukları kişilere destek olmak için gereken ev ve mutfak ekipmanına sahip değildir. Kadınlar ve kız çocukları için her beden iç çamaşırı (özellikle büyük ve ekstra büyük) örneğinde olduğu gibi genel bir giysi eksikliği vardır.

¹⁶ UNOCHA (13 Nisan 2023). Türkiye: 2023 Depremleri Durum Raporu No. 14. [Bağlantıdan](#) ulaşılabilir.

¹⁷ CORUS (2 Mart 2023). Türkiye Deprem Müdahalesi: Hızlı İhtiyaç Değerlendirme Raporu - Şubat 2023 (Değerlendirme Tarihleri: 17 - 24 Şubat, Değerlendirme Yeri: Gaziantep, Kilis ve Hatay illeri). Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

Kadınlar Adana'daki yerel pazarlara dağıtılmak üzere portakal paketliyorlar. Fotoğraf: Meryem Kadın Kooperatifi

- **Su, Hijyen ve Sanitasyon**

Kadınlar ve kız çocukları, sınırlı temiz su ile hijyen ve sanitasyon malzemelerine erişimle ilgili çok çeşitli zorluklarla karşı karşıyadırlar. STK'lar temiz suya ve sürdürülebilir su kaynaklarına daha iyi erişimin sağlanması çağrısında bulunmaktadır. Bu durum, temiz suyun elzem olduğu yemek pişirme, temizlik ve çocuk bakımı gibi genellikle kadınların aile içindeki rolleri olarak görülen görevlerin kadınlar tarafından yerine getirilmesi ihtiyacıyla yakından bağlantılıdır. STK'lar, ayrıca, adet pedi, tuvalet kâğıdı, çocuk bezi, sabun gibi hijyen ve sanitasyon malzemelerinin eksikliğini vurgulamaktadırlar. Güvenli ve erişilebilir tuvaletlere, çamaşır yıkama tesislerine ve makinelerine büyük ihtiyaç duyulmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) Mart ayında yayımladığı raporlar, yerinden olanların yerleştiği 3,000'den fazla alanda yapılan bir değerlendirmede, söz konusu alanların yalnızca %38'inde tuvalet bulunduğunu, bu alanların %27'sinin cinsiyete göre ayrılmadığını, %46'sının da engelliler için erişilebilir olmadığını göstermektedir.¹⁸ Corus'un Şubat ayı sonundaki raporları, bir kampta 1,000'den fazla nüfus için sadece dört tuvalet bulunduğunu ve inşa edilen kamplarda tuvaletlerin cinsiyete duyarlı olmadığını ortaya koymaktadır.¹⁹ Project HOPE adlı STK da Mart ayında kamplardaki tuvaletlerin çoğunda aydınlatma ve kilit bulunmadığını, bunun da kadınlar ve kız çocukları için koruma risklerini artırdığını bildirmiştir.²⁰ Ajanslar ve STK'lar kadınlara, kız çocuklarına ve yaşlı kadınlara yönelik olarak hijyen malzemeleri, idrar kaçırma pedleri ve bunları güvenli bir şekilde imha etme araçlarını içeren kitlerin dağıtıldığını bildirmektedir.²¹ Ancak STK'larla yapılan görüş alma toplantılarında, kimi STK'lar bu gibi ürünlerin her zaman belli bir grup veya bir ile için uygun olmayabileceğini, özgül ihtiyaçları daha iyi yansıtması gerektiğini belirtmiştir“

Kadınlar, LGBTİQ+ bireyler ve seks işçileri için temel ihtiyaçlara erişimdeki eşitsizlikler ve güvenlik riskleri her geçen gün artmakta ve bölgede çok az sayıda kurum dezavantajlı grupların hakları için çalışmaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı destek programlarının oluşturulmasına, kadınların ve LGBTİQ+'ların bu süreçlere aktif katılımının sağlanmasına, hijyen ve temel ihtiyaçlara erişimin acilen sağlanmasına vb. ihtiyaç vardır.

STK Temsilcisi

18 IOM, IFRC'de (24 Mart 2023) alıntılanmıştır. Türkiye Şubat 2023 Depremi Önemli Noktalar Cilt 1 (24 Mart 2023). Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

19 CORUS (2 Mart 2023). Türkiye Deprem Müdahalesi: Hızlı İhtiyaç Değerlendirme Raporu - Şubat 2023 (Değerlendirme Tarihleri: 17- 24 Şubat, Değerlendirme Yeri: Gaziantep, Kilis ve Hatay illeri). Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

20 HOPE (6 Mart 2023). Türkiye Deprem Müdahalesi: Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş'ta Hızlı İhtiyaç Değerlendirmesi. Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#).

21 UNFPA (19 Mart 2023). UNFPA Türkiye/Suriye Deprem Ortak Durum Raporu. Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#); UNICEF Türkiye İnsani Durum Raporu No. 6 (Deprem): 17- 24 Mart 2023. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

Lotus Kadın Dayanışma ve Yaşam Derneği depremde sağ kalan kadınlar için puding hazırlıyor. Fotoğraf: Lotus Kadın Dayanışma ve Yaşam Derneği

- **Gıda Güvenliği ve Geçim Kaynakları**

Kadınlar, kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler için gıdanın kısıtlı olması nedeniyle derin bir endişe duymaktadır. Şubat ayı sonundaki görüş alma toplantıları sırasında STK'lar, depremde etkilenen bölgede bebek maması da dâhil olmak üzere gıdaya erişimin sınırlı olduğunu vurgulamışlardır. Gıda yardımı paketleri farklı grupların ya da hane büyüklüklerinin özel ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş olmadığı için, farklı nüfus kesimleri arasında pek çok eşitsizlik ortaya çıkabilmektedir. 13 Mart itibarıyla Dünya Gıda Programı (WFP) 6 milyondan fazla gıda paketi/sıcak yemek sağlamıştır.²² 345'in üzerinde kuruluş günde yaklaşık 12,5 milyon kişiye sıcak yemek dağıtmaktadır.²³ Ne var ki, Mart ayı sonu itibarıyla kadın ve erkeklerin gıda yardımından eşit şekilde yararlanıp yararlanmadığına dair kamuya açık bir veri bulunmamaktadır. Halbuki, gıda güvenliği en öncelikli ihtiyaçlardan biridir.

İlimiz yoğun bir göç dalgasına maruz kaldı, özellikle yardımları kısıtlı olan mülteci depremzedeler... Bir evde 25-30 kişi yaşıyor, birinci öncelik olarak barınma büyük bir sorun oldu, barınma sorununun yanında birçok sorun da yaşanacak.

STK Temsilcisi

22 WFP (13 Mart 2023). WFP Türkiye ve Suriye Deprem Müdahalesi, Durum Raporu #7). Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#)

23 UNOCHA (30 Mart 2023). Türkiye: 2023 Depremleri Durum Raporu No. 12. Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#).

Birçok kadın gelirini, işini, tarım arazisini, istihdamını, iş yerini ve haneye gelir getiren hayat arkadaşını kaybetmiştir. Buna karşılık, STK'lar, bölgede faaliyet gösteren çok sayıda kadın kooperatifi tespit etmiştir. Kadınların geçim kaynakları için önemli fırsatlar sunan bu kooperatiflerin nasıl güçlendirilip desteklenebileceğinin daha iyi anlaşılması gerektiğinin STK'lar tarafından altı çizilmektedir.

Etkilenen bölgede toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve çocuk istismarını önlemeye yönelik mekanizmaların işler hale getirilmesine acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir STK temsilcisi

Depremden etkilenen bölgelerde kadınlar düşük istihdam oranlarına sahiptir. Öte yandan, ücretsiz bakım işi yükleri fazladır. Bu durum, kadınların, erkeklerin gelirine ve sosyal güvenlik hizmetlerine bağımlı oldukları anlamına gelir. Çocukların okula gitmemesi ve bakmakla yükümlü oldukları yaralı ya da hasta kişilerin artması nedeniyle kadınların bakım yükü önemli ölçüde artmıştır. Artan bakım yükü, kadınların iş gücüne aktif olarak katılmasını ve hane için gelir elde etmesini engellemektedir. Türkiye Kadın Girişimciler Derneği-KAGİDER ile BM Kadın Birimi tarafından Mart ayında yapılan bir araştırmaya göre, görüşülen kadın girişimcilerin yaklaşık %88'i üretim ve hizmeti durdurmuş, %22'si ise hane halkının sorumluluğunu tek başına üstlenmiştir. Gıda güvenliği ve geçim kaynaklarının yeniden inşası için gerekli hizmetlerin sağlanmasında büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Yetersiz hizmet alan nüfusu tespit etmek güçtür. Tespit edildiğinde bile, gıda ve/veya nakit paketlerinin bir yandan sınırlı pişirme olanakları öbür yandan da piyasadaki dalgalanmalar gibi koşullara uyarlanması gerekmektedir.

- **Sağlık**

Kadınlar ve kız çocukları, cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS) ve psikososyal destek (PSD) gibi çeşitli sağlık hizmetlerine büyük bir ihtiyaç duymaktadırlar. STK'lar ilacın yanı sıra, güvenli ve farklı cinsiyet gruplarının sorunlarını dikkate alacak bir biçimde düzenlenmiş sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Özel ilgi gerektiren konular arasında hamilelik, annelik koşulları, CSÜS ve adet hijyeni yer almaktadır. 31 Mart itibarıyla, 6.800 kişiye CSÜS hizmetleri sağlanmış ve 13.300 kişiye temel hijyen ve bakım ihtiyaçlarını karşılayacak kitlerle doğum kitleri verilmiştir.²⁴ Tıbbi tesislerin uğramış olduğu hasar ve sağlık personeli sayısında meydana gelen düşüş endişe vericidir: Deprem öncesinde aktif olan doktor ve hemşirelerin yalnızca %30'u çalışabilmektedir.²⁵ Mart ayındaki raporlara göre, kadın doğum ve jinekoloji servislerinin %60'ı hizmet dışıdır.²⁶

STK'lar, başta aile üyelerinin ölümüne veya yaralanmasına tanıklık eden kadınlar olmak üzere, etkilenen herkes için PSD talebinde bir artış olduğunu bildirmektedir. Kadınların bakım yükü genel olarak arttığından ve genellikle bakmakla yükümlü oldukları kişiler için duygusal bakım yükünü de üstlendiklerinden, kendi ruh sağlıkları üzerindeki baskı da artmaktadır. Nirengi adlı STK Şubat ayında ruh sağlığı konusunda hızlı bir ihtiyaç değerlendirmesi yapmış ve kadınların, özellikle de küçük çocukları olan ve önemli ev içi sorumlulukları olan kadınların yüksek düzeyde stres yaşadıklarını tespit etmiştir.²⁷ Kadın Dayanışma Vakfı da Mart ayındaki raporlarında psikolojik şiddet vakalarıyla ilgili destek başvurularındaki artışa dikkat çekmiştir.²⁸

Depremden etkilenen bölgelerde cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik koruyucu sağlık hizmet birimlerinin kurulmasına, kadınlara ve kız çocuklarına adet ve kişisel bakım malzemelerinin sağlanmasına ve düzenli doğum kontrolü ve hijyen malzemeleri tedariki ile birlikte asgari bir sağlık hizmetleri paketinin sunulmasına acil ihtiyaç vardır.

Kadın üreme sağlığı alanında çalışan bir STK temsilcisi

Her ilde kadınlar ve kız çocukları için güvenli alanlar sunan sürdürülebilir danışmanlık birimlerinin kurulmasına acil ihtiyaç vardır. Mart sonu itibarıyla 131.000'den fazla çocuk ve bakım sunan kişi PSD ve psikolojik ilk yardım almıştır.²⁹ Ne var ki, Arapça konuşan profesyonellerin ve bölgedeki Suriyelilere PSD sağlanmasının eksikliği çokça bildirilmektedir.

- **Koruma (kadınlara yönelik şiddete karşı ve çocuk koruma da dâhil olmak üzere)**

Kadınlar ve kız çocukları, özellikle kadınlara yönelik şiddet (KYŞ) ve çocuk koruma söz konusu olduğunda önemli risklerle karşı karşıyadır. Çeşitli STK'lar KYŞ'yle ilgili endişelerini bildirmiştir. Resmi verilerle doğrulanmamış olsa da kadın kuruluşları cinsel taciz, aile içi şiddet ve cinsel saldırı vakalarının arttığını bildirmiştir. 30 Mart 2023 itibarıyla, depremden etkilenen - %53'ü kadın ve kız çocuğu olmak üzere - 137.130 kişi koruma hizmetlerine erişmiştir.³⁰ Depremden etkilenen bölgelerde tecavüz ve KYŞ vakaları da bildirilmiştir. Bu nedenle, KYŞ ve müdahale mekanizmaları konusunda hukuki destek ve bilgi paylaşımı bölgedeki kadınlar için bir gereklilik haline gelmiştir.

24 UNOCHA (Nisan 2023) Türkiye İnsani İhtiyaçlar ve Müdahaleye Genel Bakış- Ara Güncelleme. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

25 UNFPA (10 Mart 2023) Türkiye Deprem Durum Raporu #5. Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#)

26 HOPE (6 Mart 2023). Türkiye Deprem Müdahalesi: Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş Hızlı İhtiyaç Değerlendirme Raporu. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

27 Nirengi (23 Şubat 2023). Çok sektörlü ilk hızlı ihtiyaç değerlendirmesi: Ruh sağlığı ve psikososyal destek, çocuk koruma - Kahramanmaraş depremi. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

28 Kadın Dayanışma Vakfı (Mart 2023). 6 Şubat Depremlerinden Sonra Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmalarında Son Durum.

29 UNOCHA (Nisan 2023) Türkiye İnsani İhtiyaçlar ve Müdahaleye Genel Bakış- Ara Güncelleme. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

30 UNOCHA (Nisan 2023) Türkiye İnsani İhtiyaçlar ve Müdahaleye Genel Bakış- Ara Güncelleme. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

Lider Kadın Derneği, Adıyaman'da depremlerden sağ kalan kadınlarla bir ihtiyaç değerlendirmesi çalışması yürütüyor. Fotoğraf: Lider Kadın Derneği.

Bölgedeki Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin (ŞÖNİM) çoğunun hasar görmesi veya tahliye edilmesi nedeniyle, önleme çalışmaları ve koruma hizmetleri yaygın olarak erişilebilir değildir. Bu, şiddete maruz kalma riski taşıyan kadınlar ve kız çocukları için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Afet sonrası ortamlar, genel olarak, kadınların ve kız çocuklarının KYŞ'ye maruz kalması için daha yüksek bir risk doğurur. Aşırı kalabalık ve ortak kullanılan tesisler nedeniyle risk genellikle tuvalet ve su tesislerinin çevresinde ortaya çıkar, bu da kadınların ve kız çocuklarının sağlık ve hijyen uygulamalarına daha az öncelik vermesine yol açar. İnsani yardım aktörlerinin verdiği yanıtlar arasında sosyal hizmet uzmanlarının PSD konusunda eğitilmesi ve KYŞ'yi önleme ve müdahale çabalarının ölçeklendirilmesinin artırılması yer almaktadır.

STK'lar, kötüleşen ekonomik koşullarda çocuk yaşta ve erken yaşta zorla evliliklerin (ÇEZE) artabileceğinden endişe duymaktadırlar. STK'lar, ayrıca, refakatsiz ve ailelerinden ayrı düşmüş çocukların nerede olduklarına dair bilgi eksikliğinin ciddi bir endişe kaynağı haline geldiğini vurgulamıştır. 11 Nisan itibarıyla, 1.915 refakatsiz çocuk tespit edilmiş olup, bunların 1.867'si aileleriyle bir araya getirilmiştir. 48 çocuk aileleriyle hâlâ bir araya getirilmiş değildir.³¹ Bu durum, ailelerinden ayrı düşmüş ve refakatsiz çocuklara destek, insan ticaretinin önlenmesi, çocukların güvenli yerlere yerleştirilmesi, ruh sağlığı desteği, çocuk işçiliği ve ÇEZE gibi diğer çocuk koruma sorunlarını da gündeme getirmektedir. ÇEZE alanındaki müdahaleler, vakaların artmasını önlemek için kız çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini sağlayacak önlemleri içermelidir.

STK'lar, ayrıca, depremlerin ardından kanıtların yok edilmesi, hasar tespitleri, kayıp kimlik belgeleri ve sigorta kapsamı gibi sorunlar ortaya çıktıkça, kadınlara arazi ve mülkiyet hakları konusunda yasal destek sağlanması gerektiğini bildirmiştir. Yağma, zimmete para geçirme ve hırsızlık olaylarının varlığı da kadınların güvenliklerinin sağlanması için özel destek gerektirmektedir. Kayıp çocuklarla aile üyelerinin bir araya getirilmesi de önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Yine bu meseleler, deprem bağlamında özel hukuk bilgisi ve kadınlar ve kız çocukları için özel koruma mekanizmaları ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Kadınların ve kız çocuklarının bilgiye ve güvenilir kaynaklara erişimi sınırlı olduğu için, bu ihtiyacın giderilmesi özellikle önemlidir.

“

Deprem bölgesinde tarım ve hayvancılıkla geçinen çok sayıda kadın var. Topraklarını, hayvanlarını ve işlerini kaybettikleri için ekonomik iyileşmeleri için hayvanlar için yem, çiftçiler için tohum ve bölgedeki küçük üreticilerin doğrudan alımlarla desteklenmesi gibi özel ihtiyaçları var.

Kadınların ekonomik açıdan güçlenmesi üzerine çalışan bir Yerel STK Temsilcisi

”

31 UNICEF (09 Mart 2023). UNICEF Türkiye İnsani Durum Raporu No. 4 (Deprem): 02- 09 Mart 2023. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

- **Eğitim**

Genç kadınlar ve kız çocukları eğitimlerine devam etmede birçok engelle karşılaşmıştır. STK'lar, genç kadınların ve kız çocuklarının eğitime erişimde karşılaştıkları zorluklara dikkat çekmektedir. Sığınaklarda ve çadırlarda yaşayanlar eğitimlerine devam edememekte, bu da ÇEZE riskini artırmaktadır. Çevrimiçi eğitime geçişle birlikte öğrenci yurtlarının depremzedeler için kullanılması, genç kadınların aile evlerinde şiddete maruz kalma riskini artırmıştır. Deprem bölgesinde yaşayan öğrenciler, eğitimlerine çevrimiçi olarak devam edebilmek için dijital araçlara erişimde de zorluklar yaşamaktadır. Ailelerini ya da ailelerinin geçim kaynaklarını kaybeden gençler için burs talebi artmaktadır.

Hasar ve depremin etkisi okulların uzun süre kapalı kalmasına yol açmış olup bu durum okul terk oranlarının artmasına, öğrenme kaybına ve çocukların psikososyal refahı üzerinde ciddi etkilere neden olabilmektedir. Deprem 4 milyon çocuğun eğitime erişimini engellemiştir. Depremden etkilenen illerde yaklaşık olarak sadece 1,5 milyon öğrenci eğitime yeniden başlamıştır.³² 17 Nisan itibarıyla, depremden etkilenen 10 ilde 2.026 çadırılı geçici eğitim alanı kurulmuştur.³³ COVID-19 salgını sırasında okulların kapanmış olması, özellikle kız çocuklarının öğrenme kaybı ve okulu bırakma oranlarının endişe verici olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştı. Bu durumun depremden etkilenen bölgedeki kız çocukları için daha da kötüleşmesi olasılığı yüksektir.

2021 verilerine göre, 25 yaş ve üzeri yükseköğrenim mezunu kadınların oranı ülke genelinde yalnızca %20,9'dur. Genel manzara bu iken, deprem sonrasında eğitim programının sarkması ve okulların kapanması nedeniyle birçok genç kadın mezun olamama riski altındadır. Eğitim, iş gücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında da kilit öneme sahiptir. OECD ülke verileri de iş gücü piyasasına daha adil katılımın teşvik edilmesinde cinsiyet ve eğitim arasındaki olumlu ilişkinin değerini ortaya koyar. Türkiye'de iş gücüne katılımda büyük cinsiyet eşitsizlikleri bulunmaktadır. 2019 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %34 iken, erkeklerde bu oran %72'dir.

Onkoloji hastaları gibi kronik hastalıkları olan, etkilenen ve rutin tedaviye ihtiyaç duyan kişiler tespit edilmelidir. Akut dönem sona erdikten sonra, yeniden yapılanma sürecinde başta mobil hastaneler olmak üzere sağlık hizmetlerine erişim herkes için erişilebilir olmalıdır.

STK Temsilcisi

Kadınlar, Lider Kadın Derneği tarafından Adıyaman'da düzenlenen bir atölyede taşları boyuyorlar. Fotoğraf: Lider Kadın Derneği.

³² UNOCHA (17 Mart 2023). Türkiye: 2023 Depremleri Durum Raporu No. 14, 13 Nisan 2023 itibarıyla. Şu adresten erişilebilir: [bağlantı](#)

³³ UNOCHA (17 Mart 2023). Türkiye: 2023 Depremleri Durum Raporu No. 14, 13 Nisan 2023 itibarıyla. Şu adresten ulaşılabilir: [bağlantı](#)

Kadınlar, Lider Kadın Derneği tarafından Adıyaman'da düzenlenen bir atölyede taşları boyuyorlar. Fotoğraf: Lider Kadın Derneği.

ÖNERİLER

Kadınların ve kız çocuklarının hakları alanında çalışan STK'lar, anket ve görüş alma toplantıları aracılığıyla, depreme müdahalede yer alan insani yardım aktörlerine ve paydaşlara önerilerde bulundu. Bu öneriler, depreme müdahale ve afetin hemen ardından hızla toparlanmaya ilişkin süreçlerinin etkin, eşitlikçi ve katılımcı olmasını ve kimseyi geride bırakmama ilkesini sağlamayı amaçlamaktadır.

STK'lardan gelen öneriler şöylece özetlenebilir:

A. Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan STK'lara, kadınlara ve kız çocuklarına temel destek sağlama, savunuculuk ve izleme faaliyetlerini yürütme konusundaki kritik rollerini yerine getirmeye devam edebilmelerini sağlamak için yeterli desteğin hem fiili olarak hem de bir program dâhilinde sağlanması.

- Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları alanında çalışan STK'ların faaliyetlerini sürdürebilmeleri, kadınların ve kız çocuklarının değişen ihtiyaçlarına cevap verme ve farklı düzeylerde haklarının bekçisi ve savunucusu olarak kritik rollerini yerine getirebilmeleri için yeterli, esnek ve daha uzun vadeli/sürdürülebilir mali kaynakların yaratılmasına öncelik verilmesi.
- Kadın liderliğindeki/kadın hakları alanında çalışan STK'ların afet/acil durum kapasitelerini güçlendirerek değişen bağlamlara uyum sağlamalarının, yeni hizmetlerin/müdahalelerin sağlanmasını kolaylaştırmalarının ve afet riskine hazırlık, yönetim ve iyileştirme süreçlerine etkin bir şekilde katılmalarının desteklenmesi.
- Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında çalışan STK'lar ile birlikte oluşturulacak programlara Afet Risk Azaltma bileşenlerinin entegre edilmesi.
- İkincil travmaya bağlı yüksek tükenmişlik ve travma sonrası stres riskini azaltmak için sivil toplum personeli ile gönüllülerine ruh sağlığı ve PSD hizmetlerinin sağlanması.
- STK'ların müdahalelerini zamanında ve ortaya çıkan ihtiyaçlara etkili bir şekilde cevap verecek şekilde planlayabilmeleri için güncel, erişilebilir ve cinsiyete göre sektörler ve coğrafi bölgeler bazında ayrıştırılmış verilerin paylaşılması.
- Depremden etkilenen bölgede çalışmak üzere, halihazırda kayıtlı ve yetkili olmayan ama etkilenen nüfusa PSD sağlamak isteyen STK'lar da dâhil olmak üzere STK'ların sahada hızlıca harekete geçmeleri için daha kolay izin alabilmelerine yönelik fırsatların sağlanması.

Üniversite öğrencilerinin önce pandemi, ardından depremlerle birlikte eğitim hayatlarını online ortama taşıyarak üniversite ortamından uzaklaştırılmaları travma yaratmakta ve eğitimden nihai fayda sağlanmasını engellemektedir. Bu nedenle özellikle genç kadınlar için psikososyal desteğin olduğu, sosyal ve mesleki gelişimlerini sürdürebilecekleri güvenli paylaşım ve gelişim alanlarının yaratılması önem taşıyor.

Bir STK temsilcisi

B. Kadınların ve onları temsil eden kuruluşların, genel olarak insani müdahale ve afetin hemen ardından hızla toparlanmaya ilişkin çalışmalara, özel olarak da karar alma ve koordinasyon mekanizmalarına anlamlı bir şekilde katılımının sağlanması.

- Kadın STK'larını ve marjinalleştirilmiş grupları temsil eden STK'ların önceliklerinin, insani yardım ve afetin hemen ardından hızla toparlanmaya ilişkin faaliyetlere dâhil edilmesini sağlamak için, bu STK'ların her düzeydeki koordinasyon mekanizmalarına ve karar alma süreçlerine anlamlı bir şekilde dâhil edilmesinin ve katılımının sağlanması.
- İnsani yardım faaliyetlerinde ve afetin hemen ardından hızla toparlanmaya ilişkin süreçlerde daha fazla kadının daha çeşitli rol ve işlevlere dâhil edilmesi.
- İnsani yardım aktörleri ile kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan STK'lar arasında düzenli ve kapsayıcı diyalog platformları oluşturarak hem koordine ve etkili çabaların hem de deneyim paylaşımının sağlanması.
- Kadın ve kız çocuklarının hakları için çalışan STK'larla yakın ortaklık içinde, toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip bir bakış açısını kapsamlı olarak içeren orta ve uzun vadeli bir planlama yaklaşımının yanı sıra afetin hemen ardından hızla toparlanmaya dönük faaliyetler için bir koordinasyon mekanizması geliştirilmesi.

Hak temelli sivil toplum kuruluşlarının hem depremden etkilenen bölgede hem de depremden etkilenen nüfusa yönelik olarak deprem sonrası faaliyetleri yürütmesi ve izlemesi için daha kapsamlı bir sivil alan desteklenmelidir.

Bir STK temsilcisi

C. Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan STK'lar tarafından vurgulanan hususların, kimsenin geride bırakılmamasını sağlamak için, farklı kadın gruplarına yönelik bütün insani yardım çabalarına entegre edilmesi.

- İnsani yardımın, kırılgan durumdaki ve farklı ihtiyaçlara sahip marjinal gruplardan kadınların ve kız çocuklarının söz konusu ihtiyaçlarını karşıladığından emin olunması. Bu hususların planlamadan koordinasyona, uygulamadan izleme ve değerlendirmeye kadar insani yardım faaliyetlerinin her aşamasına dâhil edilmesi. Bekâr kadınlar ve reisi kadın olan haneler, geçici koruma altındaki kadınlar (yani aslen Suriyeli olan kadınlar), göçmen kadınlar (örneğin depremden sonra başka illere göç edenler), engelli kadınlar, yaşlı kadınlar, LGBTQ+ bireyler, kırsal kesimdeki kadınlar, ergenlik çağındaki kız çocukları, hamile kadınlar ve özel sağlık sorunları olan kadınlar gibi gruplara özellikle dikkat edilmesi.
- Farklı kadın ve kız çocuğu gruplarına yönelik ayrımcılık ve nefret söylemini dikkate alıp önleyerek, bu grupların insani yardım desteğine ve afetin hemen ardından hızla toparlanma girişimlerine eşit bir şekilde erişebilmelerinin sağlanması.
- STK'lar tarafından kadınlar ve kız çocukları için kilit konular etrafında vurgulanan ihtiyaçların devam eden insani yardım müdahalelerine ve bütün ilgili alanlarda sonraki adımların planlanmasına dâhil edilmesinin sağlanması.

Geçici Yerleşim ve Barınma (GYB)

- Farklı cinsiyet gruplarına tahsis edilmiş barınaklar, ortak alanlarda yeterli aydınlatmanın sağlanması gibi uygulamalar geliştirerek, kadınlar ve kız çocuklarının güvenlik endişelerinin ve güvenliğe ilişkin risklerin dikkate alınması.
- Kadın reisli hanelerin ve bekâr kadınların çadır veya barınak edinmede ayrımcılık veya engellerle karşılaşmasının önüne geçilmesi.
- Kadınların ve kız çocuklarının güvenlik, mahremiyet ve özel destek gibi özgül ihtiyaçlarına yönelik fiziksel açıdan güvenli alanların oluşturulması.

Gıda Dışı Ürünler (GDÜ)

- Kadınlara yemek hazırlamak ve bakmakla yükümlü oldukları kişilere destek olmak için gerekli ev ve mutfak ekipmanının sağlanması.
- Kadınların ve kız çocuklarının giysilere, özellikle de her bedende iç çamaşırına erişimlerinin sağlanması.

Su, Sanitasyon ve Hijyen (WASH)

- Kadınların yemek pişirebilmek, temizlik yapabilmek, çocuklara ve bakmakla yükümlü oldukları diğer kişilere bakabilmek için temiz suya erişimlerinin sağlanması.
- Kadınlara ve kız çocuklarına adet pedleri, tuvalet kâğıdı, çocuk bezi, sabun gibi hijyen ve sanitasyon malzemelerinin sağlanması. Hijyen kitlerinin çeşitli grupların farklı ihtiyaçlarına göre uyarlanması.
- Bütün barınaklarda cinsiyete göre ayrılmış tuvaletlerin ve WASH tesislerinin bulunmasının sağlanması.

Gıda Güvenliği, Geçim Kaynakları ve Nakit

- Cinsiyete göre ayrıştırılmış daha iyi veriler toplayarak ve bir izleme mekanizması kurarak, etkilenen nüfus kesimlerine yapılan gıda yardımı dağıtımlarında cinsiyete dayalı gıda eşitsizliğinin ortaya çıkmadığından emin olunması.
- Gıda paketlerini farklı ihtiyaçlara göre daha iyi uyarlamak için farklı büyüklükteki hanelerin ve küçük çocuklu ailelerin çeşitli ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması.
- Gelirlerini, işlerini, tarım arazilerini, istihdamlarını, iş yerlerini ve/veya haneye gelir getiren hayat arkadaşlarını kaybeden kadınlara özel destek sağlanması ve acil ihtiyacı olanlara gelir getirici desteğe odaklanması.
- Depremden etkilenen bölgedeki kadın kooperatiflerinin farklı ekonomik faaliyetleri yeniden başlatmak için nasıl desteklenebileceğinin araştırılması.
- İyileştirme müdahalelerinin planlanmasında, kadınların iş gücüne aktif olarak katılmalarını ve hane için gelir elde etmelerini engelleyen “artan ücretsiz bakım yükü”nün göz önünde bulundurulması.
- Gıda ve nakit paketlerini sınırlı pişirme olanakları veya piyasa dalgalanmaları gibi koşullara uyarlama ihtiyacının sürekli olarak değerlendirilmesi ve yetersiz hizmet alan nüfus kesimlerinin belirlenmesi.

Sağlık

- CSÜS'e yönelik önleyici sağlık hizmeti birimleri kurulması; kadınlar ve kız çocukları için adet ve kişisel bakım malzemeleri sağlanması ve düzenli doğum kontrolü ve hijyen malzemeleri tedarikiyle birlikte asgari bir sağlık hizmetleri paketi sunulması.
- Özellikle kayıp yaşamış ve travma sonrası stres belirtileri gösteren kadınlar ve kız çocukları için sürdürülebilir danışma birimleri kurulması ve PSD sağlanması.
- Hamilelik, annelik koşulları, CSÜS ve adet hijyenini özellikle dikkate alarak, ilacın ve güvenli, cinsiyete özgü sağlık hizmetlerinin sağlanması.

Koruma

- Bölgedeki kadınlara, KYŞ'ye müdahale mekanizmaları ve koruma hizmetleri konusunda hukuki destek sağlanması ve gerekli bilgilerin kadınlarla paylaşılması.
- Bölgedeki Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin (ŞÖNİM) yeniden kurulması ve/veya güçlendirilmesi.
- Sosyal hizmet uzmanlarının PSD/referanslar konusunda eğitilmesi ve KYŞ'yi önleme ve KYŞ'ye müdahale çabalarının ölçeğinin artırılması.
- İnsan ticareti, çocuk işçiliği ve ÇEZE gibi çocuk korumaya ilişkin sorunların önlenmesi ve bu sorunlara müdahale çabalarına öncelik verilmesi.
- Kanıtların yok edilmesi, hasar tespitleri, kayıp kimlik belgeleri ve sigorta kapsamı sorunları ile ilgili olarak, kadınlara arazi ve mülkiyet hakları konusunda hukuki destek sağlanması. (Bu, aynı zamanda, kadınların güvenliklerinin sağlanması için destek gerektiren yağma, zimmete para geçirme ve hırsızlık olaylarına ve daha geniş anlamda kayıp çocukların ve aile üyelerinin yerlerinin tespit edilmesine yönelik desteği de içermelidir.)

Eğitim

- Genç kadınların ve kız çocuklarının okullara, çevrimiçi araçlara erişimlerini güvence altına alarak, sürdürülebilir burslar ve PSD vb. sağlayarak eğitimlerine devam etmelerinin sağlanması.

Türkiye’de kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan sivil toplum kuruluşları hakkında daha fazla bilgi almak ve bu kuruluşları nasıl destekleyebileceğinizi öğrenmek için lütfen infoturkiye@unwomen.org adresiyle iletişime geçin. Birleşmiş Milletler Kadın Biriminin (UN Women) depremlerin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki yıkıcı etkilerine nasıl yanıt verdiği hakkında daha fazla bilgi için [web sitemizi](#) ziyaret edebilir veya [Mart 2023 tarihli bu kısa raporu](#) okuyabilirsiniz.

UN Women Türkiye
Park Oran Ofis Turan Güneş Bulvarı No: 180Y/58
06450, Oran, Çankaya, Ankara Türkiye
www.unwomen.org
f | @ | UN Women Türkiye

